

ANDERS BJÖRCK:

Har sextiotalsradikalismen övervintrat?

Anders Björck inleder här Sv T:s artikelserie på temat "På andra sidan barrikaden". Sveriges Radio visade i slutet på hösten en vänsternostalgisk propagandistisk TV-serie om händelserna år 1968. Det var bara det senaste i raden av böcker och spaltkilometer artiklar om hur man inom vänstern då och nu upplevde sin situation, om hur idealistisk man var i sin ungdom, för länge sedan.

Detta trots att nästan det enda som har blivit kvar av händelserna 1968 är den sovjetryska ockupationen av Tjeckoslovakien och, något senare, den nordvietnamesiska ockupationen av Sydvietnam.

Det har nästan inte skrivits någonting om hur vi — På andra sidan barrikaden — upplevde vår situation. Det finns flera skäl att ta upp detta tema. Vi som var med för 20 år sedan börjar bli lite till åren. Redan behovet av en riktig historieskrivning kan vara skäl nog.

Kanske det viktigaste dock är att vi bör tänka igenom hur det kom sig att vi till en början stod så handfallna inför vänstervågen (över hela världen) — våra argument (och i vart fall våra ståndpunkter) var ju lika bra då som nu. I det ingår att tänka igenom hur vi skall göra

för att vara bättre beredda nästa gång vänstervågen slår till, vilka institutioner vi skall bygga eller bevara etc.

Anders Björck är riksdagsman (m).

För snart tjugo år sedan svepte vänstervågen fram genom västvärlden. Den blev en livsstil för framför allt många unga, inte minst studenter. Sedan kom motreaktionen, studenterna blev välanpassade, högervärderingar slog igenom, vänstern tystnade.

Nu är det populärt med tillbakablickande, ibland självkritiska analyser hos dem som stod på vänsterbarriaderna. 1968 framstår för en del i ett förklarat skimmer. Det var då borgerligheten fick på nosen. Andra är mera lågmälda, undrar vad det hela egentligen tjänade till. Uppnådde man någonting konkret med ockupationer och äggkastning?

Den finske vänsterpolitikern Illka-Christian Björklund har i en artikel i Hufvudstadsbladet formulerat frågan på följande sätt: "Tog vi makten eller var det makten som tog oss?" Man kan också fråga: Försvann sextiotalsradikalismen eller har den bara övervintrat?

Det är frestande att försöka redogöra för sextiotalsradikalernas arbetsmetoder och idéer. Det skulle emellertid föra för långt att göra en genomgång av de tankar som fördes fram och inte minst de konkreta förslagen till samhällsförändringar. Det får räcka med att påpeka att ekonomiska realiteter tillmättes föga värde, att marknads ekonomi stämplades som utsugning, att den representativa demokratin utdömdes och ansågs vara detsamma som manipulation och därför skulle ersättas med olika former av direktdemokrati. En man och en röst var modellen i produktion och undervisning.

Anklagelser för manipulation och mygel var vanliga. Samhället var ruttet, politikerna onda, också de som sade sig representera en demokratisk form av so-

cialism. Därför var en dialog med ansvariga politiker meningslös, ja t o m förräderi. Kontakt skulle direkt tas med massorna. Utsikterna att förvandla svenska bil- och sommarstugeägande arbetare till kämpande revolutionärer bedömdes goda. Om de inte var med på noterna — och det var de inte — förstod de inte sitt eget bästa. Men vad kunde man begära med tanke på den dagliga manipulation som de utsattes för?

Bilderna av ockupationer och stenkastning finns på 1968 års näthinna, i öronen ljuder slagorden och invektiven mot olik-tänkande. Den som var med vet att dialog var meningslös.

Sextiotalsradikalismen var normalt inte en rörelse intresserad av ett fritt åsiktsutbyte.

Därför blev det inte något konstruktivt tankeutbyte om samhällsutvecklingen. Sådant ansågs av vänstern som ett svaghetstecken. Man var inte särskilt intresserad att ställa upp på debatter, däremot ville man ställa till svars och fördöma. Samtal ersattes av tribunaler.

Det finns anledning att erinra om detta. Sextiotalsradikalismen var normalt inte en rörelse intresserad av ett fritt åsiktsutbyte. På stormöten, fredskongresser och tribunaler fanns det intet utrymme för argumentation från båda sidor.

Direkt lyckades vänstern inte påverka samhället särskilt påtagligt. De konkreta förslagen var alldeles för verklighetsfrämmande.

Tjänstvilliga massmedia

Men visst påverkade man värderingar. Massmedia var tjänstvilliga att föra bud-

skapet vidare. Man intog en förstående hållning till de nya strömningarna, man spred värderingarna till andra grupper än de som direkt deltog i kampen.

Det går naturligtvis inte att generalisera och hävda att massmedia utan undantag okritiskt följde med vänstervågen. Det fanns undantag. Men de var inte många. I den mån man inte galopperade med iakttag man en slags välvillig neutralitet.

Standardargumentet från dessa krafter, ofta placerade strategiskt i mediasverige, var att eftersom nu debatten dominerades av vänstern så var massmedias uppgift att fylligt och utan eget ställningstagande skildra vad som skedde. Men också att bereda plats på debattspalter och i tyckarprogram åt vänstern.

Bristen på civilkurage var borgerlighetens mest iögonfallande kännetecken under 1960-talets andra del. Det fanns gott om vindens barn-bland borgerligt sinnade personer.

Till en del kan detta förklaras med att de som inte lät sig ryckas med inte fick något stöd i massmedia. De kände sig utlämnade, föredrog att ligga lågt.

Men vänstern visades — icke minst från icke politiskt verksamma — en respekt som den inte var förtjänt av. Den politiska medvetenheten var då inte särskilt imponerande inom t ex näringslivet. Det hör till de få saker som man kan tacka 60-talsradikaler för att de genom sitt uppträdande till slut drev fram både kunskaper, medvetenhet och engagemang hos näringslivet vad gäller samhällsfrågor.

Att strunt är strunt även om det framförs av sk politiskt medvetna "intellektuella" vågade då få säga högt. Bristen på borgerliga sanningsägare var en bidragande orsak till att vänstervågen fick sådan

fart. Incidentberedskapen, för att nu göra jämförelser med dagens svenska försvar, var inte överdrivet god.

För visst högg 60-talsvänstern i sten på de allra flesta områden. Utrikespolitiskt var knappast en siffra rätt. I den konflikt som man mest bars fram av, Vietnamkriget, fick man totalt fel när det gällde upplösningens troliga effekter. Det blev en seger för Nordvietnam, så långt stämde det. Men någon "tredje kraft", som inte minst Olof Palme talade om, tog inte över. Någon demokrati blev det inte i Sydvietnam.

Det blev i stället ockupation, terror, förtryck och båtflyktingar. Det blev mera krig, i Kämpuche. Inga av de löften som gavs av Hanoiregimen hölls.

Det är inte populärt i dag att påminna om detta i svensk debatt. De som då — utan att försvara USA:s närvaro eller de metoder som användes — ändå vågade påpeka den troliga, ja säkra upplösningen av Vietnamkriget, mobbades samfällt av massmedia.

Handlade felbedömningen av Vietnam bara om en alltför vanlig svensk godtrogenhet i internationella frågor?

Olof Palmes roll

Knappast. Det fanns gott om ledande svenskar som visste bättre. Med den erfarenhet t ex Olof Palme hade av internationella frågor är det uteslutet att han inte skulle ha varit medveten om vartåt det lude.

Varför sa han och andra inte detta? Förmodligen därför att det inte var opportunt. Sedan man själv hade hållt bränsle på Vietnam-brasan och surfat på vänstervågen var det kanske inte ens möjligt att bidra till en nyansering av händelserna.

Svensk socialdemokrati var särskilt rabiat i Vietnamdebatten. Socialdemokratin då för tiden kända europeiska namn, t ex Willy Brandt, Bruno Kreisky och George Brown var inte lika lättlurade. Där fanns nyanseringar som saknades hos de svenska partivännerna.

Det brukar anses att vänstervågen nådde sin kulmen just 1968. Samma år inträffade den sovjetiska ockupationen av Tjeckoslovakien. Just därefter påbörjades nedrustningen av det svenska försvaret. Den utvecklingen har sedan några år tillbaka fått full effekt, med konsekvenser för vår neutralitetspolitikens trovärdighet.

Detta är ytterligare ett exempel på oförmågan att rätt kunna bedöma tidshändelserna. Också här saknades det icke varningar. Men svensk socialdemokrati hade då inrikespolitiska prioriteringar och förklarade att läget i Europa var lugnt, att avspänningspolitiken var ett långsiktigt faktum. Verkligheten fick rätta sig efter den socialdemokratiska kartan.

På område efter område skulle kunna visas att antalet felbedömningar var legio. Detta innebär naturligtvis inte att de borgerliga alltid hade rätt. Men deras prognoser var inte så käpprätt felaktiga och de framträdde med mindre pretentioner när det gäller att uttolka sanningen.

Ny vänstervåg?

Det finns tecken på att högerströmningarna i tiden minskar och att vänstern skulle vara på väg framåt. Om detta är en riktig bedömning eller inte går inte att fastställa med säkerhet.

Men om? Är borgerligheten lika oförberedd 1988 som den var 1968?

Det finns risk för det. Människor glöm-

mer lätt. Historiemedvetenheten är inte särskilt framträdande i Sverige ens när det gäller nutidshistoria.

Sextiotalsvänstern slapp alldeles för lindrigt undan. Den avslöjades inte utan kunde i lugn och ro förpappa sig i väntan på bättre tider. Dess företrädare försvann till LO och TCO, till folkrörelseföretag och konsumentorganisationer, till miljörelser och alternativgrupper.

Man har väntat på en chans att få komma igen. Även om de flesta nu börjar bli lite till åren och benägenheten att fysiskt sett delta i världsrevolutionens svenska del har avtagit, finns det gott om människor som inte blir klokare med åren.

Är borgerligheten lika oförberedd 1988 som den var 1968?

Skulle vänstervindarna ta fart kommer det att finnas ett garanterat antal virrhjärnor som kommer att tas på allvar, inte bara i svenska massmedia utan också av det svenska etablissemanget i övrigt. På samma sätt som då kommer man att försöka inleda den dialog som vänstern inte vill ha, på samma artiga sätt kommer att framhållas att det nog "ligger någonting i" de framförda synpunkterna.

Vänstern har haft tråkigt och svårt i Sverige under de senaste femton åren och vill ingenting hellre, precis som gamla stridshästar, än att få delta i ett sista stormanlopp mot det borgerliga tjuvsamhället innan man ljuter sotsdöden. Eftersom man vet att chansen är stor att anloppet kommer att mötas med en oordnad reträtt i inledningskedet vill man gärna vara med då det är som roligast.

Är borgerligheten beredd?

Vad får inte hända om vi får en förändring av det politiska klimatet?

Utgångsläget är denna gång något annorlunda. Det finns faktiskt i dag en bättre handlingsberedskap hos åtminstone en av de grupper som 1968 var spottkoppen par préférence för vänstern, nämligen näringslivet.

Där har en aktningssvärd medvetenhet och handlingsberedskap byggts upp. Detta har tagit tid och förmodligen också krävt icke obetydliga resurser. Det finns ingen anledning för näringslivet att skämmas för detta. Insatserna som gjorts är ändå blygsamma jämfört med vad den socialdemokratiska maktapparaten förfogar över för liknande ändamål.

Företagarna anser sig ofta inte ha tid att delta i politiskt arbete.

Man kan naturligtvis diskutera i vilken utsträckning näringslivets satsningar har gått på djupet. Det finns en benägenhet att låta det bero med vad de centrala organisationerna uträttar. Företagarna på fältet anser sig ofta inte ha tid att delta i aktivt politiskt eller samhällsligt arbete.

Ett större problem rymmer utvecklingen inom kultursektorn. Här finns förvisso förnämliga företrädare för borgerliga, liberala och kulturkonservativa värderingar, personer som slår vakt om kvalitet och kontinuitet. Det är fler än för tjugo år sedan. Några av dem har skapat sig egna plattformar och är beroende av välvilja från partipolitiska organisationer för att föra ut sitt budskap. Men de är inte många.

Som lätt paradoxalt upplever man det

rop på fler kulturkonservativa som har hörts från vänstern under senare år. Det är sällan man blir påhejad av människor med en annan politisk uppfattning om att skärpa tonen och aktiviteten. De tårar som gjutits från vänstern över bristen på kämpande kulturkonservatism ger inte bara anledning till höjda ögonbryn utan också till misstänksamhet. Är det krokodiltårar eller inte? Varför klagar vänstern över bristen på kulturkonservativa?

Det finns de som menar att mera erfarna och tänkande vänsterdebattörer blivit så förskräckta över utvecklingen mot sämre kvalitet, historielöshet och allmän flummighet att man vill stoppa den utveckling som man varit med om att driva fram. Det är säkert ärligt menat (och korrekt) när de hävdar att utvecklingen missgynnar människor som befinner sig närmare samhällets botten än toppen, att t ex barn till högre socialgrupper normalt klarar sig bra oavsett om systemet håller god kvalitet eller inte.

Men är det hela sanningen? Ligger det inte närmare till hands att anta att vänstern i vissa avseenden ser fram emot en ökad polarisering, behöver mer traditionella åsikter att debattera emot? Utgör konservativa fundamentalister en bättre måltavla än nyliberaler?

Det finns hos vänstern en nostalgi som innebär längtan efter den traditionella slagordningen mellan höger och vänster. Under framför allt 1980-talet har denna ordning rubbats.

Det finns ingen anledning att ställa upp till strid på vänsterns villkor. Det är inte den som skall bestämma ämnen för debatten.

En av orsakerna till vänsterns genombrott på 1960-talet var just att den i hög

grad valde ämnen för samhällsdebatten. Man valde Vietnam men inte förhållandena i Sovjetunionen. Demokratidebatten kom att handla om direktdemokrati och inte hur det representativa systemet skulle förbättras. Socialiseringslösningar dominerade den ekonomiska debatten, marknadsekonomiska lösningar och privatiseringsförslag kom bort. Listan skulle kunna göras lång.

Vad vill vänstern inte diskutera

I debatten om marknadsekonomi och privata initiativ har vänstern tappat terräng. Den debatten finns det anledning att fortsätta. Man behöver ingalunda vara utrerad nyliberal för att finna områden som är jungfruliga vad gäller enskilda initiativ. Svenska politiska partier, inget glömt, är inte så avancerade som många tror när det gäller att plocka fram privatiseringsobjekt.

Rättstat contra maktstat är ett av de områden där vänstern ligger rejält efter. Det finns, något förvånande eftersom myndighetsövergrepp normalt drabbar de svaga i samhället, en efterblivenhet från vänstern när det gäller att slå vakt om den enskildes rättigheter som är monumental. Att göra den enskilde jämställd med samhället är ett gigantiskt projekt i Sverige.

Miljöfrågorna exploaterades av vänstern i början på ett sätt som i efterhand ter sig oförklarligt och oförsvarligt. För ett konservativt parti borde det vara en självklar uppgift att slå vakt om och föra vidare de miljövärden som finns i ett land som Sverige. En tacksammare måltavla än be-

tongsocialismens enkelspåriga försvar för storskalighet torde knappas finnas.

Nationalism är något som numera endast brukar accepteras i idrottssammanhang då även chauvinism om inte accepteras så dock tolereras.

I en värld som plågas av terror, där handelskrig står för dörren, där otryggheten i världen smyger sig in på våra gränser och där kränkningar av vårt territorium kan förmodas fortsätta utan att vi inom överskådlig framtid kommer att ha möjligheter

---

Att göra den enskilde jämställd med samhället är ett gigantiskt projekt i Sverige.

---

att sätta emot, är det knappast konstigt att nationella och traditionella värden kommer att spela en större roll än tidigare. Det kommer inte längre att vara fult att hävda sådana värden. Det kommer att finnas utrymme för en nykonservativ våg på detta område.

I valet av ämnen ligger en stor chans att undvika den kantring av debatten som ägde rum på 1960-talet. Det finns ingen anledning att säga nej till en debatt. Problemet på sextioalet var dock att en debatt i betydelsen meningsutbyte mellan två parter som var beredda att lyssna knappast förekom.

Stridsmoralen är förhoppningsvis bättre nu hos borgerligheten. 1968 skall inte följas av ett 1988. Denna gång skall det inte räcka med att få rätt i efterhand.